

Matallar

Tebigat we tebigy hadysalar hakyndaky matallar

Agajym ýok, guralym ýok,

Suw üstünden köpri gurdum. (Ýapdaky suwuň doňmagy)

Agyl doly akja guzy,

Ertir tursam ýokja guzy. (Ýyldyzlar)

Ak sandygym açyldy,

Içinden nur saçyldy. (Günüň dogmagy)

Ala geçim dula ýapyşar. (Tüýnükden öýe düşen gün)

Başy dagda,

Aýagy kölde. (Derýa)

Bir agajym bar,

On iki şahaly,

Her şahasy otuz ýapprakly.

Ýapraklarynyň bir ýüzi ak –

Bir ýüzi gara. (Ýyl, on iki aý, otuz gün, gije-gündiz)

Bir atanyň on iki ogly bar,

Her ogly otuz gül götär.

Her gülüň ýapragy ýigrimi dört,

Her ýaprakda altmyş nar. (Bir ýyl, bir aý, gije-gündiz, bir sagat)

Bir atasy, bir enesi,

Niçe ýüz müň balasy. (Aý, Gün, ýyldyzlar)

Bir azajyk mawuja,

Degen ýeri awuja. (Köz)

Bir çanak gatyk,

Äleme ýetik. (Aý)

Bir garry bar, ýaşdan beter,

Geplän sözi dünýä ýeter. (Gök gümmürdisi)

Birikse, güýmenjäm,

Dargasa, gijäm. (Gündiz we ýyldyzlar)

Bir iner hem bir maýa,
Aýlandy, girdi çaýa. (Aý, Gün)

Biri seper, biri içer. (Bulut, Ýer)

Bir zat bardyr, görünmez,
Tutjak bolsaň tutulmaz,
Dirilige has zerur,
Onsuz ömür sürülmez. (Howa)

Biz-ä, bizdik,
Alty gyzdyk.
Bir sapaga düzüldik,
Daň atanda üzüldik. (Ülker ýyldyzlary)

Dört okaram hap-da, hap,
Birin aç-da, birin ýap. (Dört pasyl)

Elsiz, aýaksyz – işik açar. (Ýel)

Enem beren sary kilime garap bilmen,
Atam beren kümüş puly sanap bilmen. (Gün, ýyldyzlar)

Gara öküz gider,
Gyzyl öküz geler. (Tüsse, ýalyn)

Gök desterhan içinde
Kä bitin, kä ýarty nan. (Asman, Aý)

Gökden düşer gymyr-gymyr,
Ýere düşer halka demir. (Ýagyş)

Hetjedem hetje bolar,
Bilmenem niye bolar,
On iki ýumurtgadan –
Elli iki jüýje bolar. (On iki aý, elli iki hepde)

Höküm sürer gijede,
Hetdiň bolsa, sana-da. (Ýyldyzlar)

Mundan urdum gylyjy,

Arapda şaňlar ujy. (Ýyldyrym)

Otdan gamçyly,

Suwdan ýükli. (Ýyldyrym, ýagyş)

Ýük üstünde ýarty çörek. (Aý)

Ýüwrüp ýete bilmedim,

El bilen tuta bilmedim. (Kölege)

Ýylt-ýylt eder, ýalmap gider. (Ot)

**Adam, onuň beden agzalary we oňa degişli zatlar
hakyndaky matallar**

Agyl doly akja guzym,

Gapysyn ýapsam, ýokja guzym. (Diş, agyz)

Akja gunduz içinde

Böwri ala guş otyr. (Göz)

Altmyş kempir gapaklaşdy,

Daň atansoň, taýaklaşdy. (Göz, kirpik)

Alty ganatly ak öýde,

Goly bagly gul otyr. (Gapyrgalar, ýürek)

Ambar içinde otuz iki hünji ýatyr. (Agyz, dişler)

Bir alaja ýüpüm bar,

Nirä uzatsam ýetýär. (Göz)

Dag başynda boý derek,

Boý derege suw gerek. (Kelle, saç)

«Deger» diýsem degmez,

«Degmez» diýsem deger. (Dodak)

Dury kölde akja daş,

Gulluk eder barça aş. (Diş)

Düzdüm, guýa taşladym. (lýmit, bokurdak)

Enem-atam bir ýüpek berdi,
Ýere gömsem, çüýremez,
Gora gömsem, tütemez. (Adamyň ady)

Ertir bilen dört aýak,
Günortanlar iki aýak,
Agşamara üç aýak,
Iň soňunda ýok aýak. (Adamyň ýaşaýyş döwürleri)

Garaja nardan suw çykdy. (Gözýaş)

«Gel» diýsem gelenok,
«Gelme» diýsem gelýär. (Dodak)

Iki başly, alty aýakly,
Bir guýrukly, iki golly. (Atly adam)

Kelte babam tam üstünden ot taşlaýar. (Päki, saç)

Ýygdygyňça hasyly artar. (Sakgal)
Zähmet we zähmet gurallary hakyndaky matallar

Aç garga agzyn açar,
Laçyn guş başyn atar. (Atagzy we çekiç)

Asty çeten, üsti çeten
Arasyndan ýüwrüp öten. (Tara hem ýumak)

Aýaksyz towsar,
Gara ýer böwser. (Azal)

Bäş ýüz tanap gerdiler,
Demir penje urdular,
Äleme owaz berdiler. (Dokma, dokma darak)

Bir kişi bar, müň dişi bar. (Byçgy)

Boýy barmak deý,
Guýrugy gulaç deý. (Iňňe, sapak)

Düýbi göwresinde,
Sakgaly depesinde. (Ýüň darak)

Garry düýäm çöküp otyr,
Garyn ýagyn döküp otyr. (Juwaz)

Iki uç, iki halka,
Ortasynda myhy bar. (Gaýçy)

Oglanly aýal oba gezer. (Soky we daşy)

On iki aýak, baş kelle,
Bir kellede işim bar. (Iki öküz, iki daýhan, kündäniň
kellesi, azal)

Syrtyndan dem alar,
Agzyndan ot köwzär. (Körük)

Takyr täj-ä, takyr täç,
Eli unda, içi aç. (Degirmen)

Ýaz aýlanyp, gyşda ýatar,
Birin-birin bala batar. (Jykyr)

Ýazlady, güýzledi,
Çuwal arkasynda gizlendi. (Gyrkylyk)

Ýer astyndan Aý ýörär. (Azal)

Ýlym-bilim, medeniýet we tehnika hakyndaky matallar

Ak goluň içinde, garadyr guşy. (Hat)

Akja geçim ýüzi dişli,
Ýalançyň biler işini. (Gazet)

Atasy akyl,
Enesi nakyl,
Bir gyz dogulmyş,
Ýigrimi dört şekil. (Oguz elipbiýi)

Bir atym bar, aýakly,
Depesi goşa taýakly. (Trolleýbus)

Bir zadym bar,
Daşa ursam döwülmeýär,

Suwa ursam döwülyär. (Kagyz)

Çynar agajyň başynda

Çiltenmyrat atly guş otyr.

Ony almaga är gerek,

Ýürejigine kär gerek. (Okuw, ylym)

Daşary ýaz, ot-alaw,

Öýjagazda buz, gyraw. (Sowadyjy)

Daşy agaç, içi azyk,

Ýörän ýoly bellidir. (Galam)

On dört ýorgasy bar,

Iki eýesi bar,

Alty deşigi bar,

Açyk duran işigi bar. (Bilýard)

Şekili ogşar oraga,

Daýym tutar soraga. (Sorag belgisi)

Şäheri bar, adamy ýok,
Deňzi bar, suwy ýok. (Karta)

Tursa kiçi, otursa uly. (Uçar – samolýot)

Tüni eder gündiz dek,
Nur saçar ol ýyldyz dek. (Elektrik çyrasy)

Uzyn-uzyn bu ýoluň,
Başyna çykan barmydyr?
Çäk-gyraksyz bu deňziň,
Düýbüne ýeten barmydyr?
Düýbüne ýetip bu suwdan,
Ganyp içen barmydyr? (Ylym)

Uzyn ýolda öý ýörär. (Otly)

Ýamasy bar, tüýi ýok,
Şäheri bar, öýi ýok. (Globus)

Ýyndam atym ýag içer,

Menzil-menzil ýol geçer. (Maşyn, otly)

Zygyr-zygyr, zygyrdar,

Her ýerden habar berer. (Radio)

Öý goşlary, hojalyk gural-esbaplary hakyndaky matallar

Agzy gyzyl alamat,

Düýbi gyzyl kyýamat.

Hassa girer, sag çykar,

Saglygyňa salamat.

Bu nähili keramat? (Tamdyr, çörek)

Ajap eje görgüli,

Hemme kişä bergili. (Kündük)

Akja guzym suwa indi,

Garaja oylan bile indi. (Tüwi, gazan, kepgir)

Ak maýamyň süýdi sary. (Çäýnek we çay)

Ak öýüm bar,

Işigem ýok, aýnasam ýok. (Peşehana)

Arçanaga, arçanak,
Otdan-suwdan gaçanok. (Ätaşgir)

Atasy aýry gara,
Enesi ýumry gara,
Gyzy gyzy injik,
Ogly esrik mergen. (Tagan, gazan, ot, tüsse)

Atasynyň gulagyn ogly çokalar. (Gulp, açar)

Atdan beýik, itden pes. (Eýer)

Aýganak-aýganak atasy bar,
Omparyp oturan enesi bar,
Gyzyl köýnek gyzy bar,
Gara telpek ogly bar. (Tagan, gazan, ot, gapak)

Bendäni bentde gördüm,
Degresin kentde gördüm,
Dört aý, ýigrimi dört ýyldyz,

Men şuny bir atda gördüm. (Atyň naly we myhy)

Bikejik otyr, ýeňňesi ýatyr. (Kündük)

Bili döwük küýküje. (Agyzdyryk)

Bir agzy bar, iki gözi,

Hassany saglar özi. (Tamdyr, çörek)

Bir depäniň üstünde,

Bir towşanjyk –

Böküp-böküp oýnaýar. (Başdarak)

Bir dostum bar öýkünjeň. (Aýna)

Biri ölüp ýatyr,

Goluny serip ýatyr. (Meşik)

Goşa, gara göz goşa,

Gözün ýetir o başa. (Dürbi)

Goşa jübüt çatylar,
Düýbüne ýüp atylar,
Kellesinden kesilip,
Demir bilen çapylar. (Haly)

Görsem, göwnüm eriser,
Gözlesem, tapylmaz bu eser,
Başy bürenjekli derdeser. (Gor küýze we çal)

Guýsaň dolmaz. (Elek)

Iki elinden tutsam,
Menden öňde gider. (Galtak)

Jahanda bir aždarha bukup ýatar,
Oýadan öz janyna kaza tapar. (Gapan)

Kiçijik esbap demirden,
Gandy görse gemirgen. (Gant döwgüç)

Oňurgasy oýulan,

Oturmaga laýyk ýonulan. (Eýer)

Otly kümäň üstünde,

Gara gaplaň gaýşaryp otyr. (Ojak bilen gazan)

Üsti gar, asty ýagyş. (Elek, un elenýän wagty)

Türkmen öýi we oňa degişli zatlar hakyndaky matallar

«Açyl-açyl» hyzmatkär,

«Ýapyl-ýapyl» hyzmatkär. (Gara öýüň serpigi)

Agaçdan bir tor etdim,

Bir-biriniň bendine

Etden saýlap çüý etdim. (Tärim)

Ala çebiş,

Dula ýapyş. (Gara öýüň götergi bagy)

Altmyş kempir ýer dişlär. (Gara öýüň tärimi)

Altyn apba,

Kümüş gupba,
Tes-tegelek,
Gara lapba. (Gara öý)

Atasy oglunyň telpegini geýip dur. (Gara öý, tüýnük)

Bäş at bir aty basyp dur. (Gara öýüň işigi)

Bir at aldym heňňele,
Mündüm üstüne gommala. (Gara öýüň gamşy)

Biri hassa ýatyr,
Ikisi sorap otыр. (Bosaga, işik)

Bir tegelek telpegi,
Dört ýanynda gulpagy. (Gara öýüň serpigi we serpik bagy)

Bizi-bizi büzdüler,
Bizi ýüpe düzdüler,
Biz bir otagaly gyzdyk,
Otagamyzy üzdüler. (Öý gamşy)

Öý daşynda ýarty ýalak. (Öýüň kölegesi)

Öýümiziň üsti dört çybyk. (Serpigiň dört bagy)

Sakar atym sarkyp dur,

Art aýagyn kakyp dur. (Işik, eňsi)

Tegelendi telpegi,

Dört ýanynda gulpagy. (Gara öýüň tüýnügi, serpik bagy)

Ýokardan allap geler,

Iki elin sallap geler. (Tüýnük ýüp)

Azyk önümleri, iýilýän-içilýän zatlar hakyndaky matallar

Ak atamyň agzy bitik. (Ýumurtga)

Ak deňiz üstünde ak gaýyk. (Süýt we gaýmak)

Bir gap un,

Içinde sütün. (Igde)

Bir guýudan kyrk goýun suw i er. (B rek)

Bir k  zede iki suw,

G nde getirip berer. (  murtga, towuk)

Bir tutam, belli tutam,

Gemire  n di se , a da  n. (Go nu  bi en a agy)

Bu ra-bu ra bu rasy,

Bu ra soltan e esi,

Bu rasyndan tutdurmady,

Ke ki soltan e esi. (Una )

 u  ulja gu    i inde,

  rje gulak gygyr ar. (Pi me we onu  gazandaky bi   n
pursady)

Duzsuz bi en a  g rd m,

Tos-togalak da  g rd m. (Gawun)

Ekini i  a  g rd m,

Duzsuz bişen aş gördüm. (Semeni)

Gatlak-gatlak ýapylar,
Bir oňatja epiler. (Çelpek)

Gysgajyk boýluja,
Daşy donluja. (Kemput)

Nahara atsaň ony,
Sessiz agladar seni. (Burç)

Salkymy bar,
Üzüm däldir.
Şänigi bar,
Igde däldir.
Ýarygy bar,
Bugdaý däldir. (Hurma)

Suwda biter,
Suwda ýiter. (Duz)

Suwukdyr, suw däldir,
Akdyr, gar däldir. (Süýt)

Ýemeni ýemen eken,
Ýemenden agaç gelen eken,
Gözbaşy halal eken,
Eti gerek däl eken. (Çaý, şemme)

Ýere urdum paltany,
Agzy gyzyt haltany,
Ýerden bir oglan çykdy,
Uly ilin soltany. (Bugdaý)
Geým-geým we aýakgap hakyndaky matallar
Aýagy ýok, eli bar,
Başy ýok, ini bar. (Köýnek)

Aýak bassam içine,
Elin aýlar daşyna. (Çaryk we onuň baglary)

Başaşak goýsaň,
Içi dolar.

Ýokaryk goýsaň,
Içi boş galar. (Telpek)

Bäş barmagy bar, dyrnagy ýok. (Ellik)

Dyz boýy çukurjyk.
Aýagym batdy gitdi. (Ädik)

Ertir turdum,
Iki aýry ýola düşdüm. (Balak)

Garaňky içerde garny ýaryk gul ýatyr. (Köwüş)

Gije gysyr, gündiz bogaz. (Köýnek, don)

Gündiz ýörär, agzy ýumuk,
Gije ýatar, agzy açyk. (Köwüş)

Hamy daşynda, tüýi içinde. (Içmek)

Öňi bar-da, yzy ýok. (Papak)

Uly ýol üçe bölünýär. (Köýnek, ýaka we iki ýeň)
Haýwanlar, guşlar we mör-möjekler hakyndaky matallar
Agy ak, garasy gara,
Guýrugy garyş sere. (Alahekek)

Aňyrsy tiken,
Bärsi tiken.
Nirä gitjek?
Ýoluň tiken. (Kirpi)

Asmandan gelýär pallap,
Dört aýagyn sallap,
Düşjek ýerini belläp. (Tomzak)

Asty daş,
Üsti daş,
Dört aýak-da, bir baş. (Pyşdyl)

Aty astynda,
Tanapy üstünde. (Düşdüş)

Başy bar-da, saçy ýok,
Gözi bar-da, gaşy ýok. (Balyk)

Başy darak,
Guýrugy orak. (Horaz)

Bili-bili bürek at,
Bili inçe kürek at,
Daga-daşa degmez at,
Dalagy degse, ölmez at. (Garynja)

Birje tazym ýortagan,
Çuwal, torba ýyrtagan. (Syçan)

Çit köýnekli gyňyr gul. (Zemzen)

Dört el köke ýapar,
Agyzy ýandak çapar. (Düýe, aýak yzlary, onuň ýandak
iýmegi)

Orakdan egri,
Okdan dogry. (Ýylan)

Oýlasa oýly,
Sözlese sözli,
Aýtsa agyzly,
Adamyň dosty. (Totuguş)

Pakyr kişi penada,
Possuny samanhanada. (Tilki)

Petik burçda öýüm bar,
Berk gurnalan torum bar. (Möý)

Sakgaly bar, murty ýok. (Geçi)

Süňksüz sopy ýer gazar. (Gurçuk)

Süýdünden sargan bolar,
Ýüňünden ýorgan bolar,
Öýümiziň düşegi

O-da ýüňünden bolar. (Goýun)

Ýamasy bar-da, tikini ýok. (Ala mal)

Ýeke baýyň dört ogly,

Epeý basyp barýa-la.

Ortasynda ýetim gyz,

Odun ýygyp barýar-la. (Düýe)

Ösümlükler, bag-bakja önümleri hakyndaky matallar

Abdyl agam arraykdyr,

Agzy-burny mürrükdir,

Hemme zada gerekdir. (Gowaçanyň köregi, pagta)

Agaçdan aty,

Daşdan gaty,

Öýden uly,

Ýumurtgadan kiçi,

Ötden ajy,

Süýtden süýji. (Hoz agajy, hoz)

Bir kiçijik özi bar,
Gabat-gabat dony bar. (Sogan)

Daýzam içde, saçy daşda. (Käşir)

Düýbi bir, başy müň. (Ak jöwen)

Gökje baýlyk, üç aýlyk. (Hyýar)

Güýz ekerler deregi,
Ýazda iýrler çöregi. (Güýzlük bugdaý)

Matalym, gyzyl matal,
Dilden ötüp, damaga ýeter. (Gyzyl burç)

Peleginden düwdüren,
Alkymyndan bogduran. (Suwkädi)

Pel üstünde peşli ahun. (Kömelek)

Sary towugym basyp ýatyr. (Biýaradaky sary gawun)

Üç aý öli,
Dokuz aý diri,
Gezmeýär biri. (Agaç, bag)

Ýortup barýardym, hol baýak,
Elimde ýylgyn taýak.
Bir ajaýyp düýş gördüm,
Bir kellede müň gulak. (Dary)
Bezeg we şaý-sepler hakyndaky matallar
Akja kümmez içinde,
Akja güjük läle kakýar. (Düwme)

Boýun üstünde alaja ýylan. (Alaja we monjuk)

Müçesi kiçi, kuwwaty güýçli. (Dür)

Otursa hümmet,
Tursa haýbat,
Müň çeçek,
Müň bir ýaprak. (Kejebe)

Şildir-şildir suw akar,
Sygyryp atyn ýakar. (Düwme)

Şyňňyr-şyňňyr, şyňňyrdar,
Bir enaýy waňňyrdar. (Bukaw)

Ýaýdan egri,
Ak bilekde,
Durar dogry. (Bilezik)

Ýüzi-gözi bydyr-bydyr,
Adam bilen bile ýatar. (Gülýaka)
Saz gurallary hakyndaky matallar
Alty guşak, ýedi gözdür,
Agzy bilen süýkeýär.
Agzy dilsiz, içegesiz,
Eýse, sözläp aýdýar. (Gargy tüýdük)

Dili bar-a, dili bar,
Diliniň dildary bar.

Uzyn boýly bir pälwan –

Bir kesejik kemi bar. (Dutar)

Gök demirden dillije,

Uly ile bellije. (Gopuz)

Ýedi menzil ýolda

Ýeňňemiň aty kişňeýär. (Tüýdük)

Harby enjamlar hakyndaky matallar

Agam agzyny açar,

Hemmeler ondan gaçar. (Tüpeň)

Aýaksyz-elsiz daşa gider. (Ok)

Bar özi, ýeke taýagym,

«Ur» diýsem, weýran eder,

«Ur» diýmesem, gülzar eder. (Top – ýarag)

Bir agajym bar,

Pürsüz-pudaksyz.

Men neneň çykaýyn,

Elsiz-aýaksyz. (Naýza)

Çyr çybyg-a, çyr çybyk,

Çyr çybykda höwürttge

Höwürttgede ýumurtga. (Tüpeň, ok)

Esetdi-esetdi,

Çirkin ses etdi. (Tüpeň atmak)

Özüme çekdim,

Aňryk gaçdy,

Içi ýanyp, daşa düşdi. (Tüpeň we oky)

Ýanymdaky ýandyrgyç. (Gylyç)

Ýyldyr-ýyldyr ýylanjyk,

Uzyn boýly juwanjyk,

Enesi gara ganjyk. (Gylyç)

Ýylyp etdi, ýylan çykdy. (Gyndan çykan gylyç)

Dürli mazmunly matallar

Agzy ýok, adam dişlär. (Tiken)

Ahmal etseň, sypjakdyr,
Jaýy jübi-gapjykdyr. (Pul)

Bir tanapym bar,
Hiç külterläp bilemok. (Ýol)

Çuňňurja gol içinde,
Çalja güjük gygyrýar. (Jaň)

Çyr-çyr guşlar,
Dag düýbünde güjük jygyrdar. (Zynjyr)

Daramaga saçy ýok,
Dazzarkel otyr. (Töňňe)

Daşy jäjek, içi möjek. (Pile)

Ertekim erte geler,
Guýrujagy jorta geler. (Kesewi)

Güjügime «git» diýdim,
«Tur, daşarda ýat» diýdim. (Kül)

Maslahatsyz üýşerler,
Töwellasyz çaşarlar. (Bazar)

Owkalasam, mes bolar,
Şemal degse, sus bolar. (Sabyn köpürjigi)

Suw üstünde kepbe üsti. (Köpri)

Süýdi ýok, ödi ýok, ar:gyny ýok. (Guş, gulan, ýer)

Ýüpe münüp, han boldum,
Gapa gelip, gul boldum,
Oda ýanyp, kül boldum. (Odun)

Ýylt-ýylt eden bezirgen
Bütün ýurdy gezegen. (Teňňe)
Abadan kent tüssesinden belli.